

Leibniz'in "Âdemî" Dil Anlayışı Üzerine

Ош Мамлекеттик Университети
ТЕОЛОГИЯ ФАКУЛЬТЕТИНИН
ИЛИМИЙ ЖУРНАЛЫ

11- саны, 2007

85-93- 66.

Engin ERDEM*

Abstract

On Leibniz's Conception of "Adamic" Language

Leibniz's views on language have a very important place in the debates of western philosophy. His works on this issue are generally divided into two classes: artificial language (universal characteristic) and natural language which is also called "Adamic" language. According to "Adamic" theory of language there is a natural relation between the thing and its name and the relation between them is not conventional as Locke argued. Leibniz argues that words and symbols are not assigned arbitrarily to their meanings; there must always be reasons why these refer to certain meanings. In this paper, I examine Leibniz's views on "Adamic" language and try to show the metaphysical background of his view by referring to some of his basic metaphysical concepts such as the principle of sufficient reason, the pre-established harmony and innatism.

Key Words: Leibniz, Mind, Idea, Language, Adamic, God.

* Dr., Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Department of Philosophy and Religious Sciences, Philosophy of Religion, e-mail: erdem_engin@yahoo.com.

Nesneler ile onları temsil eden sözcükler arasındaki ilişkinin doğal mı yoksa uzlaşımsal mı olduğu meselesi, dilin menşesine ilişkin bir açıklama getirmek isteyen filozofların başlıca ilgi sahasını oluşturmakta olup, özellikle teist gelenekte yer alan filozoflar açısından Kutsal metinlerde geçen Tanrı'nın ilk insan olarak kabul edilen Âdem'e eşyanın isimlerini öğrettiği yönündeki ifadeler konunun teolojik düzlemde de ele alınmasına sebep olmuştur. Batı felsefesinde başta mantık, metafizik, epistemoloji olmak üzere birçok temel felsefî mesele hakkında önemli çalışmalar yapmış bir filozof olan Leibniz(1646-1716), aynı zamanda dil olgusunu da felsefî açıdan incelemiş ve bu konu hakkında özgün görüşler ortaya koymuştur. Leibniz'in dil anlayışı "doğal dil" ve "yapay dil" (evrensel karakteristik) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır; onun yapay dil anlayışı sembolik mantığa öncülük ettiği için bu konu hakkında etraflı çalışmalar yapılmış olmasına karşılık, doğal dil anlayışının aynı ölçüde araştırma konusu yapılmadığı görülmektedir.¹ Bu makalede Leibniz'in doğal dil anlayışının ne anlama geldiğini, böyle bir anlayışın arka planında ne tür felsefî ve teolojik düşüncelerin mevcut olduğunu analiz etmeye çalışacağım. Bunu yaparken, "Sözcüklerle nesnelere arasında doğal bir ilişki mi vardır, yoksa sözcüklerin nesnelere imlemesi uzlaşımsal mıdır?" sorusu çalışmamız boyunca cevabını arayacağımız temel soru olacaktır.

Felsefe tarihinde, genelde rasyonalist gelenekte yer alanlar, ki Leibniz de bunlardan biridir, sözcüklerin nesnelere imlemesini doğal bir ilişki olarak kabul ederken, empirist filozoflar, sözcüklerle nesnelere arasındaki ilişkinin uzlaşımaya dayalı olarak açıklanabilecek bir olgu olduğunu ileri sürmektedirler. Ampirik gelenek içinde yer alan ve "İnsan Anlığı Üzerine Bir Deneme" adlı eseri ile Batı düşüncesinde anlam felsefesi ile ilgili sistematik tartışmaların öncüsü sayılan John Locke(1632-1704)'a göre, sözcüklerle nesnelere arasında doğal bir ilişki olamaz, eğer böyle olsaydı bütün insanların tek bir dili konuşması gerekirdi.² Bilindiği üzere Locke, insan zihninin doğuştan boş bir levha (tabula rasa) olarak dünyaya geldiğini kabul etmektedir. Ona göre insan, duyuları aracılığıyla elde ettiği izlenimleri zihninde idelere dönüştürmektedir. Ancak ideler/düşünceler, "insanın içinde başkalarına görülemez ve onlardan gizli olarak ve kendiliklerinden açığa çıkamayacak biçimde bulunurlar."³ Kendiliklerinden açığa çıkamayacak durumda olan bu ideleri başkalarına aktarmak, sözcük adı verilen düzenli sesler aracılığıyla olur. Ancak hangi sözcüklerin hangi ideleri imleyeceği konusunda genel geçer evrensel bir kural bulunmamaktadır. Locke'un ifadesiyle, "başlangıçta Âdem'in elinde bulunan, istediği karmaşık ideleri, hiçbir modele uymadan kurma özgürlüğü, o günden bu yana bütün insanların da elinde bulunmuştur. Eğer Âdem, cisim idelerini, doğanın

¹ D. P. Walker, "Leibniz and Language", *Gottfried Wilhelm Leibniz: Critical Assesments*, (Der. R. S. Woolhouse), London and New York: Routledge, vol. III, 1994'den naklen, s. 436.

² John Locke, *İnsan Anlığı Üzerine Bir Deneme*, (Çev. V. Hacıkadiroğlu), İstanbul: Kabaıcı, 1992, III. Kitap, II. Bölüm, 1.

³ Locke, aynı yer.

yaptığı ilk örnekler olan kendi dışındaki örneklere uydurma yoluna, kendi isteğiyle gitmemişse, onun için geçerli olan buna uyma zorunluluğu o günden beri bütün insanlar için de geçerli olmuştur. Âdem'in istediği ideye istediği adı verme özgürlüğü şimdi de herkeste (özellikle, eğer böyle bir şey düşünebilirsek, dili yeni başlatanlarda) vardır."⁴

Karşı gelenekte yer alan Eflatun(İ.Ö.427-347)'a göre ise, "her varlık için doğal olarak doğru bir adlandırma vardır; ad bir kısım kimselerin anlaşmaya vararak dillerinin küçük bir parçasıyla belirttikleri çağrılışı değildir."⁵ Çünkü sözcüklerle sözcüklerin imlediği nesne veya nesnelere arasında doğal bir ilişki vardır ve sözcük temsil ettiği nesnenin doğasını yansıtır. "Demek oluyor ki ad, nesnenin sesle yapılan öykünmesinden başka bir şey değildir."⁶ Başka bir deyişle, "sesimiz, dilimiz olmayıp da birbirimize, nesnelere anlatmak isteseydik, gerçekliği şimdi dilsizlerin yaptığı gibi ellerimizle, başımızla"⁷ taklit ederdik ve "diyelim ki yükseği ve hafifi anlatmak isteseydik nesnenin doğasına öykünerek elimizi göğe doğru kaldıracaktık, aşağıyı ve ağırı anlatmak için de elimizi yere doğru indirecektik. Koşan bir atı ya da başka bir hayvanı anlatmak için de, biliyorsun, bedenimizi ve davranışlarımızı onlarınkine benzeyebildiğince benzecektik."⁸ Eflatun, sözcük ile nesne arasındaki öykünme ilişkisini resimle resmedilen şey arasındaki ilişkiye benzetir: "Bir nesneye bir ses mi yoksa birbirine katılmış birçok ses mi vermek gerektiğini bileceğiz. Ressamlar benzerlik elde etmek için kimi zaman yalnız kırmızı rengi, kimi zaman başka bir rengi kullanırlar sonra demek ki anlaşılabilir hazırladıkları renkler, yapılacak olan tablonun isterlerine göredir. Bunun gibi biz de harfleri nesnelere gereğince uygulayacak kimi zaman bir nesne için bir tek, kimi zaman da bir arada birkaç ses, söydeşi heceler kullanacağız. Sonra, yeniden adlarla, eylemlerle büyük ve güzel bir bütün çıkaracağız ortaya. Resim sanatının ürettiği canlı varlığa benzer bu. Bizim de burada ister adlar bilgisi, ister retorik denilsin, kısacası bu sanata ne denirse densin, onunla ortaya koyacağımız bir yapıt vardır: sözcük."⁹

Eflatun, nesnelere doğal özelliklerinin sözcükler aracılığıyla nasıl yansıtıldığını bazı sözcükleri örnek göstererek açıklar. Buna göre: "'r' sesi ad koyucuya onlarda devinim aracı olarak görünmüş olmalı. 'R'yi bunun için çok kullanıyor. Önce rhein (akmak) ve rhoe (akıntı) sözcüklerinde doğrudan doğruya bu harfle devinime öykünüyor; sonra tromoz (titreme) thravein (kırmak) rhyunbein (çevirmek) gibi eylemlerde kullanıyor. Bütün bu sözcükleri 'r' aracılığıyla bildirmek, istediklerini iyice canlandırabilecek duruma sokuyor. Bu adları koyan kimse konuşurken dilin bu harfe gelince az durup çok titrediğini görmüş olmalı 'i' ise her şeyin arasında kolayca

⁴ A.g.e. III. Kitap, II. Bölüm, 51.

⁵ Eflatun, *Kraytlos*, (Çev. T. Aktürel), İstanbul: Remzi Kitabevi, 1993, 384 a.

⁶ Eflatun, *Kraytlos*, 423 b.

⁷ A.g.e., 422 e.

⁸ A.g.e., 423 a.

⁹ A.g.e., 424 e, 425 ab.

geçip gidebildiğinden, bütün ince şeylerde işine yarıyor. Bunun içindir ki gitmek (ienai) ve atlamak (hieshai) eylemlerinde öykünme ögesi olarak 'iyi' kullanıyor 'G' nin etkisi, dilin kaymasına karşı koyduğundan bu sesle yapışkana (gliskhron), tatlıya (glyky) ve çam sakızını andırana (gloiödes) öykünmüştür."¹⁰ Görüldüğü üzere Eflatun'a göre, "adın doğruluğu, nesnenin doğasını göstermesine dayanır."¹¹ Başka bir deyişle, hangi sözcüğün hangi nesneyi temsil edeceği keyfi bir seçimle değil, sözcüğün temsil ettiği nesnenin doğasını yansıtıp yansıtmamasına göre tayin edilir.

Leibniz'e gelince, onun nesnelere sözcüklerin ilişkisi konusunda Eflatun'ununki benzer bir yaklaşımı benimsediğini söylemek mümkün olmakla birlikte Leibniz'in doğal dil anlayışının metafizik arka planına baktığımızda, onun nesnelere sözcükler arasındaki doğal ilişkiyi farklı bir bakış açısıyla temellendirmeye çalıştığını görürüz. Leibniz'e göre, bütün dillerin kökeni tek bir "Âdemî"¹² dile dayanır. Burada Âdemî dil ile kastedilen bir doğa dili(a language of nature)dir; "yani, doğuştan, evrensel, doğal, keyfi olmayan, tam, kapsayıcı ve dinamik yani, nedensel olarak güçlü bir dildir."¹³ Leibniz'in "Âdemî" dediği bütün dillerin kendisinden çıktığı bu ilk dilde, nesnelere, nesnelere temsil eden sözcükler arasında doğal bir ilişki, başka bir ifadeyle tam bir örtüşme söz konusudur. Leibniz'in doğal dil anlayışı, onun ezeli ahenk, yeter neden ve doğuştancılık anlayışının mantıksal bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

Leibniz'in metafiziğiyle doğal dil anlayışı arasındaki ilişkiyi anlayabilmek için, ilk olarak ezeli ahenk anlayışını ele alalım. Bilindiği üzere Descartes'la birlikte dualite sorunu batı felsefesi tarihinde merkezi bir önem kazanmış ve Descartes sonrası felsefede ruh ve beden ilişkisinin mahiyeti sorunu, filozofların başlıca ilgi alanlarından birini oluşturmuştur. Descartes, biri yer kaplayan fakat düşünmeyen (madde), diğeri düşünen fakat yer kaplamayan (ruh) iki töz kabul eder. Bu iki töz, öz itibarıyla birbirine zıt özelliklere sahip olmasına karşın, insanda birlikte bulunurlar. Fakat bu iki farklı tözün insanda nasıl bir arada bulunabildiği ve bunlar arasında nasıl bir ilişki olduğu konusunda Descartes'ın görüşlerini tatmin edici bulmayan vesileciler (okasyonalistler), ruh ve beden arasındaki ilişkiyi açıklamak için, ara nedenlerin bulunması gerektiği görüşünü ileri sürdüler; onlara göre, "ruhun bir isteği vesilesiyle Tanrı gelip bedeni etkiliyor, bedenin bir hareketi vesilesiyle Tanrı gelip ruhu etkiliyor. Hatta bazılarında göre (Malebranche) ruh ruha, beden bedene dahi gerçek etkide bulunamıyor. Böylece ruhla

¹⁰ A.g.e., 426 de-427 abe.

¹¹ A.g.e., 428 d.

¹² Leibniz, *New Essays On Human Understanding*, (Der. P. Remmant J. Bennet), New York: Cambridge University Press, 1997, s. 282.

¹³ Michael Losonsky, "Leibniz's Adamic Language of Thought", *Journal of The History of Philosophy*, 30:4, October, 1992, ss. 523-524.

beden birer cause occasionalis (=vesile nedeni), Tanrı ise cause vera (=gerçek neden) oluyor.¹⁴

Leibniz'e gelince o, ruh ve beden arasındaki ilişki sorununu ezeli ahenk anlayışıyla çözmeye çalışır. Buna göre ruh ve beden, biri zihnî ve gayeli diğeri fizikî ve mekanik olmak üzere birbiriyle tamamen örtüşen iki paralel düzen olarak anlaşılmalıdır.¹⁵ Burada "etki-tepki" kaldırılıp yerine iki saatin bir saatçi tarafından önceden kurulup artık hep aynı saati, aynı dakikaları, aynı saniyeleri göstermesi¹⁶ durumu söz konusudur. İki saatin karşılıklı uyumlu çalışması olarak temsil edilen ruh-beden ilişkisi Tanrı tarafından kurulmuş ezeli bir ahenktir. "Buradan şu sonuç çıkar ki tıpkı bir çeşit beden olmadan ruh var olamayacağı gibi, bazı işaretler ve semboller olmaksızın düşünme de var olamaz. Hatta düşüncenin en soyut zincirine bile zihinde meydana gelen fiziksel olaylara tekabül eden koşut bir görsel ve işitsel imgeler eşlik etmelidir. Burada bir de iki dizi birbiriyle tamamen örtüştüğü için, sembollerin özelliği ve düşüncenin özelliğinin birbirine bağımlı olduğu sonucu ortaya çıkar."¹⁷ Görüldüğü üzere, ruh ile beden arasındaki ezeli ahenk, sözcük ve nesne arasındaki örtüşme ilişkisinin metafizik dayanaklarından birini oluşturmaktadır.

Leibniz'in doğal dil anlayışının başka bir dayanağı ise onun doğuştancılık (inneizm) anlayışıdır. O, insan zihninin doğuştan boş bir levha olarak dünyaya geldiği ve tecrübeyle doldurulduğu anlayışını savunan Locke'a karşı çıkararak, zihnin boş olmadığını ve doğuştan bazı idelere sahip olduğu görüşünü ileri sürer.¹⁸ Ona göre, insan zihninde, tıpkı mermerin içerisinde heykeltraş onu işlemeden önce damarların mevcut olması gibi, doğuştan ideler vardır.¹⁹ Bu noktada Leibniz'in doğuştancılığı ile Eflatun'un bilgi anlayışı arasındaki temel bir farklılığa işaret etmek istiyorum. Eflatun'a göre, bütün bilgimiz bir hatırlamadan ibarettir ve insan doğduğu zaman ruhun beraberinde getirdiği hakikatler daha önceki açık bir bilginin kalıntılarıdır.²⁰ Leibniz'e göre, bu anlayışın bir temeli yoktur; çünkü geriye doğru gidildiğinde, önceki bir durum kabul edilirse, şimdiki durumun olduğu gibi bu önceki durum için de bir kısım doğuştan bilgilerin olması gerekir ve bu durum geriye doğru sonsuza kadar gider; bu sebeple Leibniz'e göre, idelerin doğuştan olması, daha önceki bir durumdaki bilginin hatırlanması olarak değil, ruhun yaratılmasıyla birlikte ruhun özüne konulmuş bir bilgi olarak anlaşılmalıdır.²¹

¹⁴ Leibniz, *Metafizik Üzerine Konuşma*, (Çev. Nusret Hızır), İstanbul: MEB, 1949, "Mütercimim Önsözü", ss. III-IV.

¹⁵ Walker, "Leibniz and Language", ss. 436-437.

¹⁶ Hızır, "Önsöz", s. VII.

¹⁷ Walker, a.g.m., ss. 436-437.

¹⁸ Leibniz, *New Essays*, s. 106.

¹⁹ A.g.e., s. 86.

²⁰ Aynı yer.

²¹ A.g.e., s. 79.

Leibniz'in doğuştancı anlayışı benimsiyor olması, tecrübeden bağımsız olarak belli hakikatlere sahip olduğumuz ve zihnimizin boş bir levhadan fazla bir şey olduğu anlamına gelir. Ancak o, sadece zihnimizde doğuştan idelerin bulunduğunu söylemekle yetinmez; ona göre, zihnimizdeki idelerle Tanrı'nın zihnindekiler arasında tam bir örtüşme söz konusudur. Leibniz bunu şöyle açıklar: "Tanrı, idelerin nesnelere yaratmadan önce tözlerin idelerine sahiptir. Ve böyle ideleri akıllı yaratıklara aktarmaktan onu alıkoyacak hiçbir şey yoktur."²² "Tanrı'dan başka üzerimizde etkide bulunan hiçbir dış etken yoktur. Bizim daima bağlılığımızın sonucu olarak da yalnız o bize kendini araçsız olarak bildirir. Dolayısıyla, ruhumuza dokunan ve algımızı doğrudan doğruya uyaran başka bir dış varlık yoktur. Ancak Tanrı'nın üzerimizdeki daimi etkisinden ötürüdür ki, yani her eser nedenini ifade ettiğinden, böylece de ruhunuzun özü, Tanrı'lık öz, düşünüş ve irade ile bunların kavradıkları ideaların belirli bir ifadesi, taklidi yahut imgesi olduğu içindir ki ruhumuzda bütün şeylerin ideasına sahibiz. O halde denebilir ki dışımızda bulunan araçsız konumuz yalnız Tanrı'dır; biz her şeyi O'nun eliyle görürüz; Mesela güneşle yıldızları gördüğümüzde bunların bize idealarını vermiş olan ve muhafaza eden, duyularımızın belirli bir tarzda ayarlanmış olduğu sırada kurduğu kanunlara göre gösterdiği her günlük yardımı ile bizi bu ideaları düşünmeye götüren Tanrı'dır. Tanrı, ruhların güneşi ve ışığıdır."²³ Görüldüğü üzere Leibniz'e göre, Tanrı, nesnelere yaratmadan önce nesnelere öz hakkında bilgi sahibidir ve O, bu bilgiyi insanların zihinlerine de aktarmıştır. "Şimdi niçin Leibniz için idelerin keyfi olmayan temsiller olduğunu da görüyoruz. İdeler bizim için Tanrı tarafından düzenlenmişlerdir. İde, nesnesini doğal olarak yansıtabilir. Yani o, ya temsil edilen nesneye benzer olacaktır ya da temsil edilen nesnenin nitelikleriyle tamamen birebir örtüşen niteliklere sahip olacaktır."²⁴ İnsanlar nesnelere öz hakkında doğuştan bir bilgiye sahip oldukları için, kullandıkları sözcüklerle, sözcüklerin temsil ettiği nesnelere arasındaki ilişki, uzlaşım değil, doğaldır. Çünkü "şeylerin doğası ve zihnin doğası birlikte çalışır."²⁵

Daha önce Locke'tan söz ederken, onun sözcüğün ideleri imlediğini düşündüğünü söylemiştik. Yani, Locke'a göre sözcükler, insanların zihninde bulunan ve kendiliğinden açığa çıkamayan ideleri başkalarına aktarmak için kullanılır ve sözcükler ideleri imler. Ancak Leibniz'e göre, sadece sözcüklerle ideler arasında değil sözcüklerle nesnelere arasında da bir ilişki söz konusudur.²⁶ Çünkü Leibniz'e göre, sözcük, bir insanın herhangi bir nesneden elde ettiği izlenimi ideye dönüştürmesi ve bu ideyi başkalarına aktarmak amacıyla keyfi olarak seçtiği iletişim aracı değil, aksine nesnenin

²² A.g.e., s. 296.

²³ Leibniz, *Metafizik Üzerine Konuşma*, s. 52.

²⁴ Losonsky, a.g.m., ss. 536-536.

²⁵ Leibniz, *New Essays*, s. 84.

²⁶ Losonsky, a.g.m., ss. 534.

doğasını yansıtan bir temsildir. Çalışmamızın başında Âdemî dilin bir özelliğinin de "nedensel olarak güçlü" olması olduğunu söylemiştik. Sözcük ve nesne arasındaki doğrudan ve doğal ilişkiyi ele aldığımız bu bağlamda, Âdemî dilin nedensel olarak güçlü olmasının ne anlama geldiği kendiliğinden açık hale gelir. Çünkü Leibniz'e göre, bir sözcüğün bir nesneyi temsil edebilmesi, sözcüğün, o nesnenin doğal özelliğini yansıtabilmesine bağlıdır. Yine daha önce de söylediğimiz gibi, Leibniz'in anlayışında şeylerin doğası ve zihnin doğası birlikte çalışır. Bu sebeple zihin, nesnelere adlandırmak istediğinde bu, zihnin keyfi seçimine göre değil, söz konusu nesnenin doğası tarafından belirlenir; çünkü bir nesneyi temsil etmek üzere kullanılan bir sözcük, temsil ettiği nesnenin doğasını yansıtan bir özelliğe sahip olmalıdır.

Leibniz'in doğal dil anlayışının arka planındaki temel metafizik düşüncelerden biri de onun Yeter-Sebeplilik İlkesi'dir. "Bu ilke uyarınca yeter bir sebep olmadıkça hiçbir olgunun doğru veya var hiçbir hükmün gerçek olamayacağını, olgunun niçin böyle olup da başka türlü olmadığını anlarız."²⁷ Yine bu ilkeye göre, belli bir olayın meydana gelmesi veya bir şeyin var olması, bunların ne zaman, nerede ve nasıl olduğu asla olumsal ve rastlantısal bir durum olarak düşünülemez. "Bu, Leibniz'i, sözcüklerin veya diğer sembollerin kendi anlamlarına gelişi güzel bağlandığını (assign) inkâr etmeye sevk etmiştir; her zaman niçin belli bir ses veya şekiller dizisinin belli bir nesneye referansta bulunduğu bir sebebi olmalıdır."²⁸ Sözelimi, "on sayısı ile 10 işareti arasında ne gibi bir benzerlik var?" sorusuna Leibniz, "işaretler arasında hele iyi seçilmiş oldukları vakit, şeylerde bulunan bir düzene tekabül eden bir bağıntı, soyut bir düzen vardır,"²⁹ diye cevap verir. Bu durum, yani, sözcüklerle nesnelere arasındaki yeter-sebeplilik ilişkisi, mevcut dillerin büyük ölçüde sahip olmadığı bir özellik olsa da Leibniz'e göre bu, bütün dillerin kendisinden türediği ilk doğal dilde mevcuttur ve gelecekteki ideal evrensel dilde de bulunacaktır.³⁰

Leibniz'in doğal dil anlayışının metafizik temelleriyle ilgili tartışmalardan sonra, onun doğal dil ve yapay dil anlayışı arasındaki ilişkiye kısaca değinmek istiyorum. Leibniz'in, kendisinin de ifade ettiği gibi, gençlik yıllarından itibaren en büyük ideali, bütün insanların anlayıp kullanabileceği evrensel bir dil inşa etmektir; Leibniz, böyle bir projenin kendisinden önceki filozoflar, özellikle Descartes, tarafından düşünülmemiş olmasını hayretle karşılar.³¹ Leibniz'in "evrensel karakteristik" adını verdiği bu projeye göre, bütün ideler basit, atomik kavramlara yani daha fazla parçalanamayan kavramlara indirgenebilir; ve bir kimse bunları birçok değişik yolla

²⁷ Leibniz, *Monadoloji*, (Çev. S. K. Yetkin), İstanbul, MEB, 1997, s. 7.

²⁸ Walker, a.g.m., s. 437.

²⁹ Leibniz, "Şeylerle Kelimelerin Bağlanması Üzerine Diyalog", (Çev. N. Hızır), İstanbul: MEB, 1949, s. 75.

³⁰ Aynı yer.

³¹ Leibniz, "Preface to a Universal Characteristic", *G.W. Leibniz Philosophical Essays*, (Der. ve Çev., R. Arriew, D. Garber), Indianapolis, Cambridge: Hackett Pub. Comp., 1989'den naklen, s. 7.

birleştirerek karışık (complex) ideleri elde edebilir.³² Leibniz, basit kavramlar ve bunları bir araya getirerek karışık ideleri oluşturmak için asal sayıları kullanmayı önerir. Buna göre, "eğer hayvan = 2 ve akıllı = 3 ise bu durumda insan = 6 = 2x3"tür.³³ Nasıl matematik ve geometrinin bütün insanlar için ortak ve evrensel bir kullanımı varsa gelecekte bütün insanların kullanacağı evrensel bir karakteristik kurulabilir. Leibniz'e göre, Tanrı'nın insanlara bu iki bilimi (matematik ve geometri) bahşetmiş (bestowed) olması, insanların zihninde bu iki bilimin kendisinin sadece bir gölgesi olduğu daha büyük bir sırrın bulunduğunu gösterir.³⁴ Leibniz'in burada daha büyük bir sır (greater secret) dediği, yukarıda metafizik arka planına işaret etmeye çalıştığımız Âdemî dildir. Bu anlayışa göre, Tanrı, insan zihnine kendi zihnindeki şeylerin özüne dair bilgiyi aktarmıştır. Âdemî dilde insanların kullandığı sözcüklerle, şeylerin özü arasında bir örtüşme söz konusudur. Ancak daha sonra zamanın ilerlemesi, insanların sayısının ve ihtiyaçlarının artması ile birlikte bu Âdemî dilden yavaş yavaş uzaklaşmıştır.³⁵

Bununla birlikte, Leibniz'in doğal dil anlayışında bazı hususların yeterince açık olmadığı görülmektedir. Örneğin Leibniz, bütün dillerin kendisinden türediği Âdemî dilde nesnelere nesnelere temsil eden sözcükler arasında doğal bir ilişki, başka bir ifadeyle tam bir örtüşme olduğunu söylemektedir. Ancak, insanların doğuştan nesnelere özüne dair bir bilgiye sahip oldukları kabul edilse bile insanlar başlangıçta nesnelere nasıl adlandırmış olabilirler? Leibniz bu soruya, biz şimdi, ilk primitif dile saf formu içerisinde sahip olamadığımız için ilk adlandırma işinin nasıl yapıldığını bilemeyiz,³⁶ biçiminde karşılık verir. Yine ona göre mevcut dillerdeki bir kısım sözcüklerden hareketle primitif dildeki adlandırmanın nasıl yapıldığı konusunda bir fikir sahibi olmak mümkündür. Örneğin, Latince "quaken" ve Almanca "couaquen" sözcükleri kurbağa anlamına gelir ve bu sözcüklerin fonetik yapısı kurbağanın çıkardığı sesi yansıtmaktadır. Aynı şekilde "R" harfi bu harfin sesine benzer vahşi hareketleri imler. "Rheo", "rinnen", "rüren", "ruhr", "the rhine", "rhône", "ruhr" ve "radere" gibi sözcüklerin hepsi bir hareket, devinim bildiren sözcüklerdir. Leibniz yukarıdaki ve benzeri bir çok sözcüğü, sözcüklerin kökeni konusunda şeyler, hareketler ve sesler arasındaki ilişkiyi açığa çıkaran önemli ipuçları olarak değerlendirir.³⁷ Ancak, sınırlı sayıdaki bu örneklerden hareketle bir bütün olarak primitif dilin, özellikle doğrudan seslerle taklit etmeye elverişli olmayan nesnelere ilgili olarak, nasıl ortaya çıkmış olduğu konusunda Leibniz'in açıklaması pek yeterli görünmemektedir.

³² Leibniz, "Preface to a Universal Charecterstic", ss. 9-10; Walker, a.g.m., s. 438.

³³ Walker, aynı yer.

³⁴ Leibniz, "Preface to a Universal Charecterstic", s. 6.

³⁵ Leibniz, *New Essays*, ss. 281-282.

³⁶ Aynı yer.

³⁷ Leibniz, a.g.e., ss. 282-283.

Sonuç olarak, Leibniz, nesnelere, nesnelere temsil eden sözcükler arasında uzlaşım, keyfi bir ilişki olduğu görüşüne karşı çıkar. Onun ezeli ahenk, doğuştancılık ve yeter-sebebe anlayışı, nesnelere sözcükler arasında doğal bir ilişki olduğu sonucunu gerekli kılar. Ona göre, bütün diller, başlangıçtaki ilk Âdemi bir dilden türemiştir; bu dil, nesnelere özünü yansıtan doğal bir dildir. Çünkü Tanrı, şeylerin özü hakkındaki kendi zihnindeki bilgileri insan zihnine de aktarmıştır. Bu sebeple, zihnin ve şeylerin doğası birlikte çalışır; "Tanrı'nın ideleri ve zihnimizdeki idelerin ortak bir yapıya sahip olması, bizim idelerimizi Tanrı'nın kendi idelerinin ifadesi yapar."³⁸ Ancak Leibniz'in doğal dil anlayışı, genelde ampirist filozoflar tarafından savulan uzlaşım dil anlayışına karşı önemli bir alternatif olarak görülebilirse de onun kuramında ilk insanların nesnelere adlandırma işini nasıl yaptığı, Tanrı'nın doğrudan insanlara adları öğretmesi yoluyla mı veya başka türlü mü olduğu yeterince açık değildir.

³⁸ Losonsky, s. 533.